

Konferencija
„BENDRUOMENIŲ IR PAVELDO SĄVEIKOS“
2024 m. birželio 7 d.
Vilnius / Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

Pranešimų anotacijos

dr. Dalia Čiupailaitė-Višnevska

Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas

BENDRUOMENINIŲ RYŠIŲ FORMOS MIESTUOSE: KONCEPTUALIZACIJA IR TYRIMAI

Bendruomenė – pamatinė ir tuo pačiu viena iš neapibrėžčiausių sociologijos sąvokų. Jai vis tebeieškoma tinkamiausios konceptualizacijos. Greta to, bendruomenės sąvoka vis iš naujo atrandama viešosios politikos diskursuose, kai formuojamas į žmones orientuotas, dalyvaujamosios ar įtraukios viešosios politikos vaizdinys. Bendruomenės bandoma apibrėžti kaip žmonių, turinčių bendrą interesą ir gebėjimą veikti kartu siekiant bendro tikslo, visumą. Tačiau klausimas, ar tokios bendruomenės apskritai egzistuoja konkrečioje vietoje ir ypač miestuose, išlieka atviras. Klasikinė miesto sociologija miestietišką gyvenimą atskleidžia, kaip bendruomenės ardančių veiksnį. Šiuolaikinėje sociologijoje performuluojami bendruomenės apibrėžimai, siekiant suprasti vieta grįstų ryšių reikšmę miesto gyventojams. Pranešime bus aptartos bendruomeninių ryšių miestuose koncepcijos, atsižvelgiant į konkrečių vietų reikšmę tokių ryšių kūrimui ir palaikymui, bei pristatyti tyrimai, nagrinėjantys lokalių bendruomeninių ryšių formas miestų kaimynijose.

Ignė Grigaitytė

Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

PAVELDO BENDRUOMENIŲ UGDYMAS(IS) LIETUVOJE: PASTANGOS IR VAISIAI

Pranešimo tikslas – aptarti bendruomenių paveldosauginės edukacijos realijas Lietuvoje. Apžvelgiamos iniciatyvos ir programos, skirtos paveldosauginio sąmoningumo ir gebėjimų ugdymui, siekiant atsakyti į klausimus – kokia yra šių programų kokybė, poveikis ir rezultatai? kokios yra iniciatyvų „iš viršaus“ ir „iš apačios“ tendencijos bei praktikos. Formuluojamos rekomendacijos, paremtos paveldosauginės edukacijos bendraisiais konceptais ir Europos šalių gerosiomis patirtimis.

dr. Viltė Janušauskaitė

Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

PAVELDO BENDRUOMENĖS AR BENDRUOMENĖS PAVELDE?

XXI a. pabrėžiant bendruomenių poreikių svarbą paveldo valdyme, kyla probleminis klausimas, kaip apibrėžti pačią paveldo bendruomenę, ypač urbanizuotose poindustrinėse visuomenėse, kur nebėra tradicinę sampratą atitinkančių bendruomenių. Tarptautiniuose dokumentuose jos dažnai vadinamos nebe bendruomenėmis, o interesų grupėmis ar suinteresuotomis šalimis. Šios grupės veikia paveldo teritorijose arba jų buveinėmis tampa paveldo objektai. Tačiau koks yra jų santykis su pačiu paveldu ir požiūris į paveldą? Ne visų bendruomenių tapatybei ar veiklai paveldas yra aktualus, dar daugiau – daliai jų buvimas pavelde virsta našta. Tokios bendruomenės tampa bendruomenėmis (įkalintomis) pavelde. Pranešime svarstoma, ar turi ir ar (kaip) gali pavelde veikiančioms bendruomenėms paveldas tapti aktualiu ir vertingu, kaip tokios bendruomenės gali tapti paveldo bendruomenėmis?

dr. Giedrė Jarulaitienė

Drammeno miesto savivaldybės Meno ir paveldo skyrius (Norvegija)

ĮTRAUKIOJI PAVELDOSAUGA ŠIAURĖS ŠALYSE

Pranešime apžvelgiamos bendruomeninės paveldosaugos ištakos, formavimosi aplinkybės, skirtumai ir panašumai keturiose Šiaurės šalyse – Danijoje, Norvegijoje, Suomijoje ir Švedijoje. Nuodugnai pristatomas pokarinis medinių miestų apsaugos judėjimo fenomenas šiose šalyse, akcentuojant socialinį paveldosaugos aspektą. Analizuojami konkretūs medinių miestų atgaivinimo atvejai, pristatoma tarptautinio bendradarbiavimo reikšmė, sprendžiant konkrečių vietovių kultūros paveldo apsaugos iššūkius. Aptariamas meistrystės vaidmuo paveldotvarkos sistemoje, kaip esminė bendruomeninės paveldosaugos Šiaurės šalyse sąlyga.

dr. Ingrida Kelpšienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas

VIRTUALIOS BENDRUOMENĖS IR DALYVAUJAMOJO PAVELDO APRAIŠKOS „FACEBOOK“ SOCIALINIAME TINKLE

Socialinės tinklaveikos svetainėse, skatinančiose žmones bendrauti ir suburiančiose juos dalintis savo žiniomis, nuomonėmis ir požiūriais virtualioje erdvėje, susikūrė unikali terpė, pasireiškianti plataus spektro neformaliomis kultūros paveldo veiklomis. Šioje terpėje gyvuoja įvairios kultūros paveldo entuziastų bendruomenės, veikiančios pagal dalyvaujamojo paveldo principus ir formuojančios naujas paveldo aktualizavimo kryptis bei virtualias praktikas. Pranešime, remiantis „Facebook“ pavyzdžiais, gvildenamas socialinės tinklaveikos svetainių reikšmė ir poveikis paveldo sričiai Lietuvoje, atskleidžiami virtualių paveldo bendruomenių, kurios aktyviai diskutuoja paveldo klausimais ir dalinasi skaitmeniu paveldo turiniu, veikimo principai ir jų vaidmuo, formuojant dalyvaujamojo paveldo paradigmą.

dr. Jekaterina Lavrinec

Vilnius TECH Kūrybinių industrijų fakultetas / Miesto žaidimų ir tyrimų laboratorija Laimikis.lt

PASITIKĖJIMO TINKLŲ FORMAVIMAS PER VIETOKŪROS PRAKTIKAS: MEDINIŲ ŠNIPIŠKIŲ ATVEJIS

Darant prielaidą, kad didmiesčių bendruomenės yra veikiau dinamiškas sąveikų tinklas nei stabilus darinys, pranešime apžvelgiami komponentai, skatinantys įvietintų tinklų (arba vietos bendruomenių) formavimąsi. Skirtingoms gyventojų grupėms prieinami komunikacijos įrankiai, bendros erdvės ir tęstinės skirtingo amžiaus gyventojus buriiančios iniciatyvos yra pamatinės bendruomeninių ryšių formavimosi sąlygos. Bendras veikimas viešose erdvėse, kai gyventojai tampa aktyviais savo rajono erdvių kūrėjais, ilgainiui tampa vietos istorijos, o taip pat ir vietos tapatumo dalimi. Ir priešingai: vietos tapatumas skleidžiasi per gyventojų praktikas ir pasakojimus. Pranešime kaip atvejis pasitelkiamos Vilniaus Šnipiškių rajono istorinėje dalyje 2013–2018 metais išplėtos gyventojų iniciatyvos, skirtos viešųjų erdvių vystymui ir rajono tapatumo stiprinimui.

dr. Lina Michelkevičė

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas

GRIAUTI, IŠSAUGOTI, PERKURTI? KULTŪROS KŪRĖJŲ BALSAI GINČUOSE DĖL NEPATOGAUS PAVELDO

Urbanistiniuose ginčiuose dėl paveldo greta tokių tiesiogiai suinteresuotų grupių, kaip politikai ar vietos gyventojų bendruomenės, vieni girdimiausių balsų priklauso kultūros kūrėjams. Greta elementaraus pilietiškumo, kurį šie paprastai įvardija kaip pagrindinę priežastį įsitraukti į viešuosius debatus ar protesto politiką, galima justi ir savotišką profesinį įsipareigojimą netylėti. Remiantis pastarųjų poros dešimtmečių ginčais dėl nepatogaus – sovietinio – paveldo, pranešime klausama, kokie motyvai skatina kultūros kūrėjus įsitraukti į protesto politiką? Kaip jų pozicijas ir įsitraukimą veikia priklausymas profesinei kultūros bendruomenei? Ar apskritai galime kalbėti apie kultūros kūrėjų bendruomenę? Ir kokias pozicijas šiuose ginčiuose įgarsina kultūros kūrėjų balsai?

dr. Viltė Migonytė-Petrulienė

Vytauto Didžiojo universiteto Vytauto Kavolio transdisciplininių tyrimų institutas

MODERNIZMAS (BENDRUOMENIŲ) ATEIČIAI

Pranešime pristatomas tarptautinio projekto „Kaunas – Europos kultūros sostinė 2022“ programos „Modernizmas ateičiai“ paveldo interpretavimo praktikos. Septynerius metus trukusių veiklų rezultatai atskleidė, kad viena iš esminių istorinio urbanistinio sluoksnio integravimo į šiuolaikinį miestą sąlygų yra daugialypio pasakojimo, jungiančio tyrėjų, paveldo specialistų, menininkų ir paveldo bendruomenės žinias, istorijas bei motyvacijas, kūrimas. Susitelkę į meno ir paveldo dialogą ir pagrindiniu pavyzdžiu pasirinkę XX a. architektūrinį palikimą, Kauno tarpukario modernizmo architektūros objektai buvo suvokiami, kaip kultūros paveldo laboratorija, kurioje šiandieninės tarpdisciplininės interpretacijos ir istorijos yra ne mažiau svarbios nei autentiški praeities ženklai.

prof. dr. Saulius Nefas

**Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo institutas
VIETOS BENDRUOMENĖ IR PAVELDO FUNKCIONALUMAS**

Vietos bendruomenių funkcionalumas grindžiamas tam tikrais kriterijais, vienas iš kurių yra darbas savo vietovės labui. Iš galimų darbų įvairovės pačios bendruomenės pasirenka konkrečius darbus, tačiau šį pasirinkimą dažnai lemia ir tam tikri politiniai-administraciniai motyvai, kurie pagrindžiami vertybinėmis arba finansinėmis paskatomis. Paveldo saugojimas yra valstybės kultūros politikos dalis, todėl, kas ir gvildinama pranešime, esant vertybinėms ir finansinėms paskatomis vietos bendruomenės noriai įsijungia/įsijungtų į paveldosauginės politikos įgyvendinimą.

dr. Justina Poškienė

Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

FARO KONVENCIJA IR PAVELDO BENDRUOMENĖS: BAIMĖS, RIZIKOS, GALIMYBĖS

2019 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos užsakymu atliktame „Kultūros paveldo apsaugą ir paslaugų teikimą reglamentuojančių teisės aktų ir kultūros paveldo apsaugos srityje dalyvaujančių institucijų funkcijų tyrime“ konstatuota, kad „Faro konvencijos nuostatų taikymas Lietuvoje neturėtų būti visą kultūros paveldo suvokimą kardinaliai keičiantis žingsnis, kadangi konvencijos tezės yra artimos Lietuvos dokumentuose įvardintiems principams.“ Kol Lietuvoje periodiškai kyla ir nepasiekusios rezultato vėl nuslūgsta prisijungimo prie Kultūros paveldo vertės pagrindų visuomenei konvencijos (Faro konvencijos) iniciatyvos, tarptautiniu mastu tebevyksta svarstymai apie šios konvencijos galimas rizikas ir naudą, o konvencijos nuostatas aktualizuoja besikeičianti viešosios politikos ir administravimo normatyvinė perspektyva. Faro konvencijos lauko temos ir klausimai – kultūros paveldo samprata, „paveldo bendruomenių“ apibrėžtis ir jų įgalinimo mastas, paveldo ekspertų vaidmuo, poveikis tradicinėms paveldo apsaugos sistemoms – pagrindiniai pranešime aptariami aspektai.

prof. dr. Arūnas Poviliūnas

Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas

KAIMO BENDRUOMENIŲ SAJŪDŽIO KONCEPTUALIZAVIMO PERŽIŪRA

Pranešime pateikiama kaimo bendruomenių plėtros ir institucionalizacijos procesų Lietuvoje kritinė analizė. Prieš kelis dešimtmečius kilęs kaimo bendruomeninių vajus kaimo bendruomeninių organizacijų skaičių išaugino iki kelių tūkstančių. Tai lėmė institucinius pokyčius, kuriuos aiškinant gvildinti regionuose viešo gyvenimo, kultūrinės veiklos, socialinių paslaugų ir smulkaus verslo srityse vykę pokyčiai (ankstesni autoriaus tyrimai). Grįžtant prie temos, šie pokyčiai naujai aptariami Bruno Latouro ir jo kolegų įtvirtintos veikėjo-tinklo teorijos, kuri atsisakiusi medžiagiškos socialumo interpretacijos ir su ja susijusio specifinio sociologinio žinojimo, siekė „perrinkti socialumą“, požiūriu.

dr. Vaidutė Ščiglienė

Valstybinė kultūros paveldo komisija

NUO PANEMUNĖS IKI FARO KONVENCIJOS

2016 m. V. Ščiglienė, V. Almonaitytė-Navickienė, K. Daubarytė, I. Kuizinienė ir A. Čepėnaitė parengė studiją „Panemunės pilies, kaip paveldo objekto ir verčių visumos, poveikis aplinkai, siekiant vietovės sinergijos“. Tyrimas natūraliai atvedė prie Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijos (Faro konvencija) nuostatų sugretinimo su tyrimo išvadomis. Beveik tuo pačiu metu (2017 m.) Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija autentifikavo Valstybinės kultūros paveldo komisijos parengtą šios konvencijos vertimą į lietuvių kalbą, o Lietuvos Respublikos Seimas pritarė rezoliucijai „Dėl Lietuvos prisijungimo prie Kultūros paveldo vertės pagrindų visuomenei konvencijos“. Tačiau Lietuvos kariuomenės kanceliarijai ir Valstybės saugumo departamentui pateikus neigiamus vertinimus, šie ketinimai liko neįgyvendinti.

Reikšmingomis laikytinos konvencijos tezės, išryškinančios antropologinę kultūros paveldo sampratą (paveldas kaip ištekliai, prigimtinė teisė į kultūros paveldą, bendruomenių svarba, kultūrinis kapitalas). Pranešimu ieškoma atsakymų į klausimus: kiek konvencijos nuostatos yra aktualios, integruojant jas į Lietuvos Respublikos paveldo teisėkūrą ir apskritai paveldosaugos sistemą?

Martynas Užpelkis

Nepriklausomas kultūros paveldo ir turizmo ekspertas

BENDRUOMENĖS IR UNESCO NEMATERIALAUS KULTŪROS PAVELDO IŠSAUGOJIMO KONVENCIJA

Kultūrų įvairovė ir tolerancija – tai vienas iš stiprios visuomenės požymių. Nematerialus kultūros paveldas (NKP), kaip kultūrų įvairovės šaltinis, yra neatsiejamas nuo jį praktikuojančių bendruomenių. Todėl UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvencijos (2003) valstybės šalys įsipareigoja skatinti bendruomenes saugoti NKP ir užtikrinti jį kuriančių, palaikančių bei perduodančių bendruomenių dalyvavimą tokio paveldo apsaugoje ir administravime. Lietuva viena iš pirmųjų (2004 m.) ratifikavo šią konvenciją, o nuo 2017 m. kuriamas nacionalinis NKP vertybių sąvadas. Pranešime, remiantis 2022 m. atliktu „Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo būklės bei jos gerinimo galimybių tyrimu“, aptariami paveldo bendruomenių lūkesčiai ir pasiekimai, susiję su NKP vertybių įrašymu į sąvadą, apžvelgiamos su tuo susijusios problemos.

dr. Indrė Užutaitė

Medinės miesto architektūros muziejus

MEDINĖS ARCHITEKTŪROS PAVELDO IR MEDINĖS MIESTO ARCHITEKTŪROS MUZIEJAUS AKIRAČIAI

Pranešime aptariamos Medinės miesto architektūros muziejaus, prieš dvejus metus atidaryto istoriniame Vilniaus priemiestyje Užupyje, bendruomenės. Jos yra pagrindinis raktas atsakant į klausimus, kodėl ir kam Vilniuje buvo ir yra reikalinga ši erdvė. Muziejai kuriami, kai yra gausu, ką saugoti, arba atvirkščiai – kai saugojimas gelbėja nuo išnykimo. Atvirai savęs paklauskime, kokiai kategorijai priskirtume medinės miesto architektūros paveldą? Nors muziejus negali tiesiogiai išsaugoti istorinės medinės architektūros mieste, tačiau jis yra įrankis, padedantis šiam paveldui atrasti ir auginti savo bendruomenes.

dr. Ingrida Veliutė

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

FORTIFIKACIJA, ŠANČIAI IR VAIKŲ DARŽELIS: BENDRUOMENIŲ SVARBA DISONUOJANČIO PAVELDO IŠSAUGOJIMUI IR AKTUALIZAVIMUI

Prisimenant Faro konvenciją, ar paveldo bendruomenės yra tik žmonės, „vertinantys specifinius kultūros paveldo [...] aspektus“ ir siekiantys, kad dalis jų liktų ateičiai? Panašūs interesai, ar tai būtų dokumentinis, nematerialus, ar nekilnojamas paveldas, sutelkia žmones, tačiau vis labiau nykstant riboms tarp realybės ir virtualybės, keičiasi ir pačių bendruomenių tikslai bei veikimo principai. Todėl vis tenka naujai įsivertinti paveldą, kaip telkimo išteklių, ir juo besirūpinančias bendruomenes, kurioms įtakos turi kartų kaita ir geopolitiniai kontekstai. Gynybinis paveldas visada turi negatyvumo konotaciją, tad bendruomenių veikimas šiame pavelde ar su šiuo paveldu yra dar problematiškesnis. Pranešime didžiausias dėmesys skiriamas pastarąjį dešimtmetį Kaune veikiančių bendruomenių ir fortifikacijos transformacijoms.